

روش ارجاع به منابع انگلیسی

دکتر غلامرضا ارجمندی*

اطلاعات داخل متن از کدام منبع گرفته شده است. بنابراین، ضروری است که در دادن نشانی منبع نهایت دقت به عمل آید. در واقع، همین دقت عمل در دادن نشانی سراسر است از منبع است که زمینه تغییر شیوه ارجاع‌دهی را فراهم می‌سازد و وجود شیوه‌های مختلف آن را توجیه می‌کند. در حالی که پرداختن به تحولاتی که این مقوله نگارشی به خود دیده می‌تواند بسیار حایز اهمیت باشد، هدف گزارش حاضر آن است که، از میان رایجترین روشهای ارجاع به منابع انگلیسی، شیوه‌ای را معرفی یا پیشنهاد کند که امروزه در متون علوم انسانی، به ویژه علوم اجتماعی، بیشتر به کار گرفته می‌شود و در مقایسه با دیگر شیوه‌ها آسانتر، روانتر و جامعتر به نظر می‌رسد. در عین حال، از آنجا که در حال حاضر، بسیاری از پژوهشگران و نویسندگان به رایانه دسترسی دارند و اغلب پردازش مطلب و از جمله تحریر آن به دست خود آنان صورت می‌گیرد، در این نوشته

*عضو هیئت علمی دانشگاه پیام‌نور، سازمان مرکزی.

چکیده: در این نوشته سعی شده است از میان روشهای مختلف ارجاع به منابع انگلیسی، یکی از رایجترین و شاید معتبرترین آنها به خواننده معرفی شود. مخاطبان این نوشته آن گروه از اندیشمندان فارسی‌زبانند که برای کنفرانسهای ملی و بین‌المللی و یا مجلات علمی، به زبانهای انگلیسی و فارسی، مقاله تهیه می‌کنند و یا دست‌اندرکار تألیف کتاب به هر دو زبان‌اند. موضوعاتی نظیر ارجاع به کتابها و ارجاع به گردآوریها و پایان‌نامه‌های منتشرنشده از مباحث مورد توجه در نوشته حاضر است. صرف‌نظر از تلاش برای نشان دادن نقاط قوت روش مورد نظر و تأکید بر پرهیز از شیوه‌های گوناگون و بعضاً نه چندان درست ارجاع‌دهی، هدف اصلی نویسنده کمک به یکدست کردن روشهای ارجاع به منابع انگلیسی است.

کلیدواژه: ارجاع، مؤلف، منبع، نشر.

مقدمه

ثبت ارجاعات یا ارجاع‌دهی مانند هر مؤلفه نگارشی دیگر، برای کارآیی بیشتر، پیوسته دستخوش تغییر و تحول بوده است. ارجاع به خواننده می‌گوید که

انتشار، بدون فاصله، دو نقطه (:): می‌گذاریم و با رعایت یک فاصله نام ناشر را قید می‌کنیم. نکته قابل تأمل در مورد محل انتشار منبع آن است که برخی از مؤسسات بزرگ انتشاراتی (مانند Sage و Routledge) کتابها یا مجلات علمی و تخصصی خود را همزمان در کشورهای مختلف به چاپ می‌رسانند؛ در نتیجه، در برخی ارجاعات نام تمامی یا بسیاری از این شهرها نیز قید می‌شود.

مثال:

J. (1990). *Inside Family viewing*. New York Lull, and London: Routledge.

اما در ارجاع به محل انتشار، به طور معمول و متعارف به بیش از یک محل اشاره نمی‌کنیم.

مثال:

Bateson, G. (1972). *Steps to an ecology of mind*. New York: Ballantine.

به هر صورت، با نوشتن آخرین حرف نام مؤسسه انتشاراتی، ثبت ارجاع در ساده‌ترین شکل آن به پایان می‌رسد. درعین حال، مؤلفه‌ها یا بخشهای هر ارجاع می‌تواند اضافات و پیچیدگیهایی هم داشته باشد، که به ترتیب آنها را مرور می‌کنیم. در مواردی که مؤلف یا مؤلفان و یا ویراستاران دارای نام کوچک

۱. space: فاصله، منظور فاصله خالی است.

۲. ارجاعات بسیار کمی را می‌توان سراغ گرفت که در آن نام کوچک مؤلف به طور کامل درج شده است. معمولاً در انواع جستجوهای دستی و رایانه‌ای نام خانوادگی و حرف اول نام کوچک کافی است. در مواردی که شباهتهایی بین نام خانوادگی و حرف اول نام کوچک مؤلفان وجود دارد، سایر مشخصات مانند سال انتشار، محل و مؤسسه انتشاراتی هرگونه ابهام را از بین می‌برد.

۳. در مورد تاریخ انتشار منبع نکات قابل ذکر دیگری نیز وجود دارد که در ادامه مقاله به آنها اشاره خواهد شد.

۴. انواع دیگر برجسته‌سازی عبارتند از: (الف) استفاده از گیومه، به این ترتیب که تمامی عنوان در داخل گیومه قرار می‌گیرد؛ (ب) کشیدن خط زیر عنوان؛ (ج) استفاده از حروف سیاه (bold letters).

سعی شده که، همزمان با توضیح اجزا و عناصر شیوه ارجاع‌دهی به منابع انگلیسی، به اصول و شیوه‌های واژه‌پردازی، از حیث توجه به علائم سجاوندی، برجسته‌سازی و فاصله‌گذاری نیز پرداخته شود.

انواع ارجاعات

۱. ارجاع مستقیم به کتاب

ساده‌ترین نمونه ارجاع معرفی کتاب است با یک مؤلف.

مثال:

Edmondson, R. (1984). *Rehetoric in sociology*. London: Macmillan.

این نوع ارجاع شامل پنج بخش است، با نام خانوادگی مؤلف آغاز و بلافاصله بدون گذاشتن فاصله خالی^۱، از ویرگول (comma) استفاده می‌شود. سپس با گذاشتن یک فاصله، حرف اول نام کوچک مؤلف به صورت حرف بزرگ (capital) قید و بدون گذاشتن فاصله نقطه گذاشته می‌شود^۲.

بعد از درج مشخصات مؤلف، با یک فاصله از نقطه پایان بخش مشخصات فردی مؤلف، پرانتز باز می‌شود و سال انتشار کتاب، به عنوان بخش دوم اطلاعات ارجاع، قید می‌شود. پس از بستن پرانتز نیز بلافاصله نقطه گذاشته می‌شود^۳. سومین بخش از اطلاعاتی که باید در ارجاع مورد توجه قرار گیرد، اطلاعات مربوط به عنوان کتاب است. این بخش از اطلاعات، پس از درج مشخصات تاریخ انتشار و با یک فاصله پس از پرانتز شروع می‌شود. اکیداً توصیه می‌شود که عنوان کتاب با استفاده از حروف ایتالیک، برجسته شود^۴. بلافاصله پس از درج آخرین حرف عنوان کتاب، با گذاشتن نقطه و یک فاصله به چهارمین بخش اصلی ارجاع، یعنی درج محل انتشار کتاب می‌رسیم و آن را ثبت می‌کنیم. پس از محل

مؤلف می‌آید، مانند & مشخصات مؤلف قبلی را از بعدی جدا می‌سازد.

برخی از کتابها، در واقع، گردآوریهایی هستند که یک یا چند ویراستار تنظیم و ویرایش آنها را بر عهده داشته‌اند. درج مشخصات این افراد نیز عیناً مانند درج مشخصات مؤلفان است، با این تفاوت که پس از نقطه حرف اول نام کوچک با یک فاصله پرانتز باز می‌کنیم و از نشانه Ed. (مخفف editor) استفاده می‌کنیم. در این نشانه حرف اول از حرف بزرگ و حرف دوم از حرف کوچک انتخاب شده و بدون اعمال فاصله نقطه گذاشته شده است.

مثال:

Fox, M. F. (Ed.). (1985). *Scholarly writing and publishing: Issues, problems, and solutions*. Boulder, Co : Westview.

در مواردی که کتاب بیش از یک ویراستار داشته باشد، به نشانه مخفف Ed. قبل از نقطه، حرف S کوچک اضافه می‌شود.

مثال:

Jensen, K. B., Jankowski, K. W. (Eds.). (1991). *A handbook of qualitative methods for mass communication research*. London: Routledge.

بعد از این مرحله، با یک نقطه و فاصله، پرانتز دیگری که تاریخ نشر منبع را نشان می‌دهد، باز می‌شود. درج سال انتشار منبع به ترتیبی است که در بالا اشاره شد و در زیر نمونه دیگری ذکر می‌شود.

مثال:

Cicourel, A. (1974). *Cognitive sociology*. New York : Free Press.

دوم هستند، بعد از درج حرف اول نام کوچک مؤلف و گذاشتن یک نقطه و یک فاصله، حرف اول نام کوچک دوم قید و بلافاصله نقطه گذاشته می‌شود.

مثال:

Glaser, B.G. (1978). *Theoretical Sensitivity*. Mill Valley, CA : Sociology Press

در بسیاری موارد، کتابها دو یا چند مؤلف دارند.

مثال:

Hammersley, M., & Atkinson, P. (1983). *Ethnography: Principles in Practice*. London: Tavistock.

به فرض وجود دو مؤلف تغییرات کوچکی به این شرح خواهیم داشت: بعد از درج حرف اول نام کوچک مؤلف و گذاشتن نقطه، بلافاصله ویرگول می‌آید. پس از یک فاصله، علامت & گذاشته می‌شود. آنگاه پس از اعمال یک فاصله، نام خانوادگی و سایر مشخصات مؤلف دوم به ترتیب قبلی نوشته می‌شود. در برخی ارجاعات، مشخصات مؤلف دوم کاملاً برعکس و با نام کوچک آغاز و سپس نام خانوادگی او ثبت می‌شود؛ با وجود این، به نظر می‌رسد شیوه مورد بحث در این نوشته یکدست‌تر و ساده‌تر باشد.

اگر مؤلفان سه تن یا بیشتر باشند، به روال ثبت مشخصات دو مؤلف عمل می‌شود؛ با این تفاوت که علامت & قبل از ذکر مشخصات آخرین مؤلف می‌آید.

مثال:

Ely, M., Anzul, M., Friendman, T., Ganer, D., & Steinmetz, A.M. (1991). *Doing qualitative research: Circles within circles*. London: Falmer.

ویرگولی که بعد از نقطه حرف اول نام کوچک

۵. علامت اختصاری حرف ربط and که ampersand خوانده می‌شود.

برجسته‌سازی شود؛ اما همان‌طور که گفته شد رایجترین شیوه برجسته‌سازی ایتالیک کردن آن است.

مثال:

Birdwhistell, R. L. (1970). *Kinesics and context*. Philadelphia : University of Pennsylvania Press.

باید توجه داشت که عنوانهایی که به دو بخش اصلی و فرعی تقسیم شده‌اند، هر دو بخش، یعنی همه عنوان، برجسته می‌شود.

مثال:

The ethnographic imagination: Atkinson, P.A. (1990) *Textual constructions of reality*. London: Routledge.

جایی که باید به نوبت ویرایش یا نوبت چاپ کتاب اشاره شود دقیقاً بعد از پایان درج عنوان کتاب است. این بخش نباید برجسته شود.

مثال:

Bogdan, R. C., & Biklen, S. K. (1992). *Qualitative research for education* (2nd ed.). Boston : Allyn & Bacon.

در توضیح ویراسته‌های مختلف باید به چند نکته توجه داشت: اولاً نوبت ویرایش یا نوبت چاپ باید در داخل پرانتز قید شود. دوم اینکه از نشانه‌های اختصاری مانند 4th ed., 3rd ed., 2nd ed. استفاده شود؛ با این توضیح که قبل از ed. یک فاصله الزامی است و ed. با e کوچک می‌آید. سوم اینکه پرانتز قبل از نقطه تمام‌کننده عنوان قرار می‌گیرد. در واقع، ثبت عنوان مشتمل بر درج تعداد دفعات ویرایش یا چاپ است.

چنانچه کتاب ترجمه باشد، اطلاعات مربوط به ترجمه در بخش عنوان، قید می‌شود. در این صورت مشخصات مترجم با حرف اول نام کوچک و سپس نام‌خانوادگی شروع می‌شود. بعد از نام‌خانوادگی و بدون رعایت فاصله، ویرگول گذاشته می‌شود و از

اما مواردی پیش می‌آید که ممکن است مؤلف یا ویراستار، در طی یک سال، بیش از یک کتاب تألیف یا ویرایش کرده باشد. در این صورت، تغییری که در مورد سال انتشار خواهیم داشت عبارت خواهد بود از اضافه کردن حروف الفبا بعد از عددی که سال به آن ختم می‌شود.

مثال:

Becker, H. S. (1986a). *Doing things together*. Evanston, IL : Northwestern University Press.

مثال دیگر:

Becker, H. S. (1986b). *Writing for social scientists. How to start and finish your thesis, book, or article*.

Chicago: University of Chicago Press.

در مورد ثبت عنوان کتاب، علاوه بر مطلب فوق، باید به چند نکته دیگر نیز توجه کرد؛ از جمله بزرگ نوشتن حرف اول کلمه اول عنوان. باید توجه داشت که برخی از مؤلفان و ویراستاران، به جز حروف اضافه، حروف اول بقیه کلمات عنوان یک اثر را به صورت بزرگ می‌نویسند، که شیوه‌ای است بیشتر ذوقی.

مثال:

Boorman, J. (1987). *Money in to Light*. London: Faber.

چنانچه در بین کلمات از علایمی مانند دو نقطه (:), و ویرگول (,) و نقطه ویرگول (;) استفاده شده باشد، این علایم باید عیناً نقل شوند.

مثال:

Plamer, R.E. (1969). *Hermeneutics: Interpretation theory in Schleiermacher, Dilthey, Heidegger and Gadamer*. Evanston. IL : Northwestern University Press.

عنوان کتاب می‌تواند به اشکال مختلف

order. London : Oxford University Press.

مثال دیگر:

Collier, J. J. R., & Collier, M. (1986). *Visual anthropology: Photography as a research method*.

Albuquerque :University of New Mexico Press.

دوم اینکه در مورد عناوین و موضوعاتی که به صورت جزوه یا پایان‌نامه ارائه می‌شوند قید واژه «منتشر نشده» بعد از عنوان کتاب الزامی است.

مثال:

Deetz, S.A. (1922a). *Communication 2000: The discipline, the challenges, the research, the social contribution*. Unpublished manuscript, Rutgers

University, Department of Communication.

۲. ارجاع به گردآوریها و مجموعه مقالات

در بالا به یکی از انواع متعارف ارجاع مستقیم اشاره شد. در ادامه، به شیوه ارجاع به گردآوریها و مجموعه مقالات می‌پردازیم؛ مجموعه‌هایی که زیر نظر یک یا چند ویراستار تدوین شده‌اند.

این شیوه ارجاع در مقایسه با ارجاع مستقیم به کتاب تفاوت‌های چندی دارد از جمله اینکه کل یک ارجاع به دو بخش عمده تقسیم می‌شود: در بخش اول اطلاعات مربوط به مقاله ثبت می‌شود و در بخش دوم اطلاعات منبعی که مقاله را در خود جای داده است.

مثال:

Charmaz, K. (1983). The grounded theory method: An explication and interpretation. In R.M. Emerson (Ed.), *Contemporary field research* (pp. 109-126).

Boston: Little, Brown.

در بخش اول، ترتیب و شیوه درج اطلاعات تا مرحله ثبت عنوان مقاله به همان ترتیبی است که قبلاً

واژه کوتاه شده Trans. (معادل Translation) استفاده می‌شود. تمام این مشخصات داخل پرانتز قرار می‌گیرند.

مثال:

Kant, I. (1929). *The critique of pure reason* (N.K. Smith, Trans.). London : Macmillan.

پس از پایان مشخصات عنوان کتاب، با یک فاصله، محل انتشار کتاب قید می‌شود. نشانی محل انتشار معمولاً شامل نام شهر است؛ ولی کتابهایی که در شهرهای کمتر شناخته شده برخی کشورها، از جمله امریکا، منتشر می‌شوند، نام ایالت را نیز ذکر می‌کنند.

مثال:

Real, M. (1986). *Supermedia*. Newbury Park, CA, and London: Sage.

همان‌طور که گفته شد در مواردی که محل انتشار یک شهر است بلافاصله دو نقطه گذاشته می‌شود و با یک فاصله نام ناشر نوشته می‌شود. اما در مواردی که، علاوه بر نام شهر، نام ایالت هم آمده، بعد از نام شهر ویرگول گذاشته می‌شود و با یک فاصله نام ایالت قید می‌گردد و سپس از دو نقطه استفاده می‌شود.

مثال:

Blumer, H. (1969). *Symbolic interactionism: Perspective and method*. Englewood Cliffs, NJ:

Prentice Hall.

برای درج نام ناشر و محل انتشار، چند استثنا وجود دارد که در اینجا به دو مورد آن اشاره می‌شود: نخست اینکه در مورد ناشران دانشگاهی باید توجه داشت که عنوان کامل ناشر همراه با نام دانشگاه قید شود.

مثال:

Duncan, H.D. (1962). *Communication and social*

Lindlof, T. R. (1988). Media audiences as interpretive communities. In J. A. Anderson (Ed.), *Communication Yearbook 11* (pp. 81- 107). Newbury Park, CA : Sage.

۳. ارجاع به مجلات

شیوه ارجاع به مقالات مندرج در مجلات ویژگیهای خاص خود را دارد. از مهمترین این ویژگیها می توان به برجسته سازی و ایتالیک کردن عنوان مجله به جای برجسته سازی عنوان مقاله اشاره کرد.

مثال:

Bruner, J. (1987). Life as narrative. *Social Research*, 54, 11-32.

مثال:

Cushman, D. P. (1977). The rules perspective as a theoretical basis for the study of human communication. *Communication Quarterly*, 25, 30-40.

به این ترتیب، در یک مرور کوتاه شیوه ارجاع به مجلات علمی چنین خواهد بود: نام نویسنده مقاله، تاریخ انتشار و عنوان مقاله که تا اینجا، به جز پرهیز از برجسته کردن عنوان مقاله، تفاوتی با شیوه ارجاع به کتاب مشاهده نمی شود. اما بعد از اتمام این بخش نام مجله می آید، که باید ایتالیک باشد.

پس از درج نام مجله و گذاشتن ویرگول و یک فاصله، باید شماره مجله را قید کرد و بلافاصله ویرگول گذاشت. بعد از آن، پس از یک فاصله، شماره صفحات مقاله قید می شود. برای این کار، برخلاف شیوه درج شماره صفحات در ارجاع به مقالات مندرج در کتابهایی که ویراستار دارند، از حروف pp استفاده نمی شود بلکه شماره صفحه شروع مقاله با یک خط تیره (hyphen) از شماره صفحه پایان مقاله، بدون فاصله گذاری در قبل یا بعد

در نحوه ارجاع مستقیم به کتاب عنوان شد، با این تفاوت که عنوان مقاله برجسته نمی شود. به علاوه، تاریخ انتشار مقاله که در بخش اول ثبت می شود تاریخ انتشار کتاب را نیز نشان می دهد. بنابراین فقط یکبار قید می شود. به این ترتیب، بعد از ثبت بخش اول و یا اطلاعات مربوط به مقاله، با یک فاصله کلمه In با حرف بزرگ I نوشته می شود و بعد از آن، برخلاف شیوه ثبت اطلاعات مربوط به مؤلف در ارجاع مستقیم و یا اطلاعات مربوط به نویسنده مقاله در شیوه یاد شده، نام ویراستار با حرف یا حروف بزرگ نام های کوچک اول و یا دوم قید می شود و آنگاه نام خانوادگی نوشته می شود. بعد از درج نام خانوادگی، بدون گذاشتن نقطه و با یک فاصله - با توجه به اینکه ویراستار کتاب یک یا چند نفر باشند- از (Ed.) یا (Eds.) استفاده می شود و بعد از پرانتز نیز ویرگول می آید. در مرحله بعد، با یک فاصله خالی، نام کتاب به صورت ایتالیک نوشته می شود و مجدداً، پس از یک فاصله، شماره صفحات مقاله مندرج در کتاب با استفاده از اختصاری pp درج می گردد. اطلاعات مربوط به شماره صفحات مقاله در ادامه بخش اطلاعات مربوط به عنوان کتاب آورده می شود و با گذاشتن نقطه بعد از پرانتز این بخش تمام می شود. باید توجه داشت که اطلاعات مربوط به شماره صفحات نباید برجسته و ایتالیک باشند. در ادامه این بخش هم نام محل انتشار و ناشر قید می شود.

مثال:

Fiske, J. (1991). Postmodernism and television. In J. Curran & M. Gurevitch (Eds.), *Mass media and society* (pp. 55-67). London: Edward Arnold.

در مورد سالنامه ها و مجموعه هایی که در جلد های پیاپی (serial) منتشر می شوند، بعد از عنوان سالنامه یا مجموعه، شماره جلد آنها ذکر می شود.

مثال:

و بالاخره در روش پنجم، با استفاده از نشانه‌های اختصاری (vol. (volume) و no. که به ترتیب معرف شماره دوره و شماره پی‌آیند مجله هستند، بدون اشاره به شماره صفحات، به شکلی که در ارجاع زیر مشاهده می‌شود عمل می‌شود.

مثال:

Rogers, E. (1976). Communication and development: the passing of the dominant paradigm. *Communication Research*, vol. 2, no. 2.

۴. ارجاع به مقالات ارائه شده در گردهماییها

ارجاع به مقالات ارائه شده در گردهماییها تا مرحله پایان عنوان مقاله شبیه ارجاع مستقیم به کتاب است، با این تفاوت که در بخش تاریخ انتشار، بعد از قید سال، ماه انتشار هم نقل می‌شود. بعد از مشخصات مؤلف، تاریخ انتشار و عنوان مقاله، مشخصات گردهمایی، سازمان برگزارکننده و محل برگزاری، به ترتیبی که در مثالهای زیر نقل شده، درج می‌شود.

مثال:

Press, A. L. (1989, May). *Towards a qualitative methodology of audience study: using ethnography to study popular culture*. Paper presented at the annual meeting of the International Communication Association, San Francisco.

مثال:

Zimmerman, S. (1987, May). *Communication and Culture*. Paper presented at the annual meeting of the International Communication Association, Montreal.

۵. ارجاع به جزوه‌ها و پایان‌نامه‌های منتشر نشده

گاهی پژوهشگران از جزواتی استفاده می‌کنند که رسماً منتشر نشده‌اند. ارجاع به این جزوه‌ها نیز تا مرحله اتمام عنوان جزوه عیناً مانند ارجاع مستقیم به

از خط تیره، متمایز و بعد نقطه گذاشته می‌شود.

برخی از مجلات، علاوه بر شماره دوره، شماره پی‌آیند (volume) نیز دارند. برای درج شماره دوره، به روشهای مختلف عمل می‌شود که در ادامه به برخی از رایجترین آنها اشاره می‌شود. در روش نخست - که نوشته حاضر پیروی از آن را توصیه می‌کند - ابتدا شماره دوره قید می‌شود، سپس شماره پی‌آیند مجله به داخل پرانتز منتقل می‌شود و بلافاصله با گذاشتن ویرگول و فاصله خالی شماره صفحات آورده می‌شود.

مثال:

Cassell, J. (1978). Risk and benefit to subjects of fieldwork. *American Sociologist*, 13 (9), 134-143.

در روش دوم، شماره دوره و شماره پی‌آیند مجله فقط با ویرگول از هم جدا و در مقابل شماره پی‌آیند علامت دو نقطه (:): گذاشته می‌شود.

مثال:

Rosengren, K. E. (1983). Communication research: one paradigm or four? *Journal of Communication*, 33, 3: 185-207.

در روش سوم، شماره دوره و شماره پی‌آیند مجله با دونقطه: از هم جدا می‌شوند.

مثال:

Garnham, N. (1987). Concepts of culture : public policy and cultural industries. *Cultural Studies* 1: 1, 23-37.

در روش چهارم، ابتدا شماره دوره قید می‌شود و سپس، با درج (no. مخفف number)، شماره پی‌آیند مجله آورده می‌شود.

مثال:

Sreberny-Mohammadi, A. (1990). Small media for a big revolution : Iran. *International Journal of politics, culture and society*, 3 no. 3: 341-69.

«Unpublished dissertation /thesis» استفاده می‌شود. در عین حال، برای مشخص کردن مقطع تحصیلی مربوط به پایان‌نامه، آن را به صورت اختصاری بین دو واژه این عبارت قید می‌کنند و پس از آن نام دانشگاه درج می‌شود.

مثال:

Kimiachi, B. (1978). *History and development of Broadcasting in Iran*. Unpublished Ph.D dissertation, Bowling Green University Press. ■

کتاب است. پس از اتمام عنوان، به ترتیبی که پیشتر آمده ابتدا از عبارت «Unpublished manuscript» استفاده می‌شود و بلافاصله ویرگول اضافه می‌شود؛ بعد از آن، با گذاشتن یک فاصله، مشخصات مؤسسه‌ای که جزوه را چاپ کرده می‌آید.

در مورد پایان‌نامه‌ها نیز همین روال عیناً پیروی می‌شود؛ یعنی پس از اتمام عنوان پایان‌نامه از عبارت